

Мигун М.Д.
студентка IV курсу
факультету інженерних систем та екології
Київський національний університет будівництва і архітектури

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ТА ЕТНОМОВНА СТРУКТУРА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ЧИННИК РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Актуальність вивчення політичного розвитку Одеської області зумовлена кількома чинниками. По-перше, це найбільша область України. По-друге, це визначний економічний, адміністративний, культурний центр. По-третє, це прикордонний регіон, який по суші межує з Молдовою та Румунією. Але це й приморський регіон, що має зв'язки з регіонами світу. По-четверте, вона привертає увагу РФ як потенційна складова «Новоросійської дуги».

Ще один чинник, який слід враховувати при формуванні політики, полягає у тому, що територію області можна умовно поділити на дві частини, зокрема, виділити ту частину (Буджак), яка відділена від решти області Білгород- Дністровським лиманом. Регіон поєднаний з «Великою Україною» єдиною дорогою Одеса-Рені. Щоправда, є дорога через Овідіопіль, Затоку та Білгород- Дністровський, але вона значно збільшує транзакційні витрати на комунікації.

Особливості географічного розташування, історичного розвитку, знаходження на перетині міжнародних шляхів сформували специфічний етнонаціональний склад області. Наша гіпотеза полягає у тому, що вона є одним із найважливіших чинників формування політики України у регіоні. Метою матеріалу є спроба надати рекомендації щодо формування такої політики. Аналіз етнонаціонального та етномовного складу населення здійснюватиметься за даними переписів 1989 р. [4] та 2001 р. [2], а також видання «Одеський регіон: природа, населення, господарство» [3].

Серед етнічних груп області найбільша питома вага належить українцям - 62,8%. Їх кількість у 1989-2001 рр. зросла на 7,6%, а питома вага - на 8,2%. Найбільшу частку українці складають на півночі - у Савранському (95,0%), Кодимському (94,8%), Миколаївському (91,8%), Любашівському (90,6%) районах, що зрозуміло, адже вони, по-перше, найвіддаленіші від найбільших торговельних та інших шляхів, а по-друге, характеризуються найбільшою часткою сільського населення. Але розвиток комунікацій в останні десятиліття зумовив включення й цих територій до сучасних людських потоків, наслідком чого стало зменшення кількості українців у Кодимському (на 9,1%), Савранському (7,8%) та Миколаївському (7,0%) районах.

Водночас найбільше в області зростання кількості українців у роки незалежності відбувалось у містах - Чорноморську (на 93,9%), Теплодарі (24,0%), самій Одесі (16,1%) та районах, де українці не домінували абсолютно, зокрема Болградському (23,9%) та Овідіопольському (21,9%). Зменшення кількості українців, крім вищезазначених районів, спостерігалось у Ананіївському (на 17,8%), Балтському (12,2%) районах.

Другою за чисельністю етнічною групою є росіяни. Але Одещина суттєво відрізняється, зокрема, від Донецької, Луганської, Харківської та інших областей. В останніх росіяни складають понад 80%, а то й 90% неукраїнців, а на Одещині ця частка значно нижче. В області частка неукраїнців становить 37,2% населення, росіян - 20,7%. У 1989-2001 рр. їх кількість зменшилась на 29,3%, а питома вага серед жителів області - на 6,7%.

Природно, що найбільшу частку росіяни складають у великих містах - Ізмаїлі

(43,7%), Одесі (29,0%), Чорноморську (29,0%). Також цей показник значний у Білгород-Дністровському районі (28,2%) та на півдні, зокрема, у Кілійському районі (30,0%). Зростання кількості росіян відбувалось лише у Чорноморську (на 9,4%), а найбільше скорочення - у Березівському (на 55,4%), Кодимському (47,4%), Любашівському (46,7%) районах.

В області мешкає велика болгарська діаспора - 150 тис. осіб. Частка болгар у 2001 р. становила 6,1%. З 1989 р. їх кількість зменшилась на 8,1%, питома вага - на 0,2%. Болгари компактно зосереджені на південному заході - у Болградському (частка - 60,8%), Арцизькому (39,0%), Тарутинському (37,5%), Ізмайльському (25,7%) та Саратському (20%) районах.

Певне зменшення болгар зрозуміле, хоча його причини інші, ніж росіян, та ближче до причин скорочення кількості українців, адже традиційним заняттям болгар є теж сільське господарство. Можна припустити, що скорочення було пов'язане з деградацією сільського господарства у 1990-ті роки, розвитком комунікацій, переїздом громадян до міст, інших регіонів України та країн. Хоча незначні показники скорочення свідчать про значний традиціоналізм болгар.

Четверта за кількістю етнічна група - молдовани (124 тис., або 5% населення). Їх кількість у 1989-2001 рр. зменшилась на 14,4%, а питома вага - на 0,5%. Переважно молдовани зосереджені на півночі та півдні області - у Ренійському (49,0%), Ізмайльському (27,6%), Подільському (25,9%), Саратському (19,0%) та Ананьївському (18,1%) районах. Зростання кількості молдован спостерігалось лише у Саратському районі (на 54,1%), а найбільше скорочення - у Чорноморську (42,9%), Кодимському (45,5%), Миколаївському (41,7%), Любашівському (39,4%) та Тарутинському (31,2%) районах.

Гагаузи є тюркомовним народом, який становить 1,1% населення регіону. Їх кількість у період між переписами зросла на 0,9%, а питома вага - на 0,1%. Вони компактно проживають на півдні та південному заході у Болградському (частка - 18,7%), Ренійському (7,9%), Тарутинському (6,0%), Кілійському (3,8%) та Арцизькому (1,8%) районах. Збільшилось гагаузів в Іванівському, Овідіопольському (вдвічі в обох) районах та Ізмаїлі (14,3%).

Таблиця 1

Етнічні групи області за переписами 1989 та 2001 рр.

	Кількість (тис.)	% населення		2001 р. у % до 1989 р.
		2001 р.	1989 р.	
Українці	1542,3	62,8	54,6	107,6
Росіяни	508,5	20,7	27,4	70,7
Болгари	150,6	6,1	6,3	90,9
Молдаване	123,7	5,0	5,5	85,6
Гагаузи	27,6	1,1	1,0	100,9
Область в цілому	2455,7	100,0	100,0	93,6

В області також проживають значні громади євреїв, білорусів, вірменів, німців, циган та поляків. Динаміка їх різна. Зросла кількість вірменів (на 42,9%), греків, грузинів (15,8%) та азербайджанців (11,6%), скоротилась - євреїв (на 80,6%), поляків (40,5%), білорусів (39,9%), татар (29,5%).

Ще більш мозаїчною є карта мовних переваг. У нас немає чітких даних щодо етногруп області, але на висновки наштовхують національні показники етнічних груп, які проживають в Одеській області. Вони представлені у табл. 2.

Мовні орієнтації етнічних груп за даними перепису 2001 р.

	Вважали рідною (%)			
	мову своєї національності	українську	російську	іншу
українці	85,2	х	14,8	0,0
росіяни	95,9	3,9	х	0,2
молдавани	70,0	10,7	17,6	1,7
болгари	64,2	5,0	30,3	0,5
гагаузи	71,5	3,5	22,7	2,3

Ще цікавіша ситуація в Буджаку [1]. Вона свідчить не лише про багатомовність, а й про те, що, на відміну від багатьох інших областей, в Одеській вона має багатополарний характер. Це спростовує твердження низки дослідників, що українсько-російська двомовність є єдиним важливим чинником мовної політики, а інші мовні групи можна ігнорувати у державній політиці. Дійсно, на рівні України частка мов інших етнічних груп незначна, але на рівні регіонів (крім Одеської області, до них слід віднести Закарпатську, Чернівецьку) або районів такі мовні групи складають суттєву частку, що в контексті загрози сепаратизму та територіальних претензій до України не може ігноруватись. Продемонструємо на прикладі болгарської групи. Порівняння переписів свідчить, що частка болгар, які визнають рідною мову болгарську, у 1989-2001 рр. скоротилась з 69,5 до 64,2%, натомість які такою називали українську та російську мови - зросла відповідно з 2,7% до 5,0% та з 27,2% до 30,3%. Отже, конкуренція двох високостатусних мов веде до втрат для низькостатусних. У відсотковому відношенні більше виграє нібито українська. Але ризикнемо припустити, що за наявного ступеня поширення високостатусних мов більше виграє мова, яка поширена більше, тобто російська. Тому Україна як держава, що знаходиться у конфлікті з Росією, зацікавлена не у скороченні, а у зростанні мовних спільнот національних меншин (неросіян), що обмежуватиме вплив російської мови.

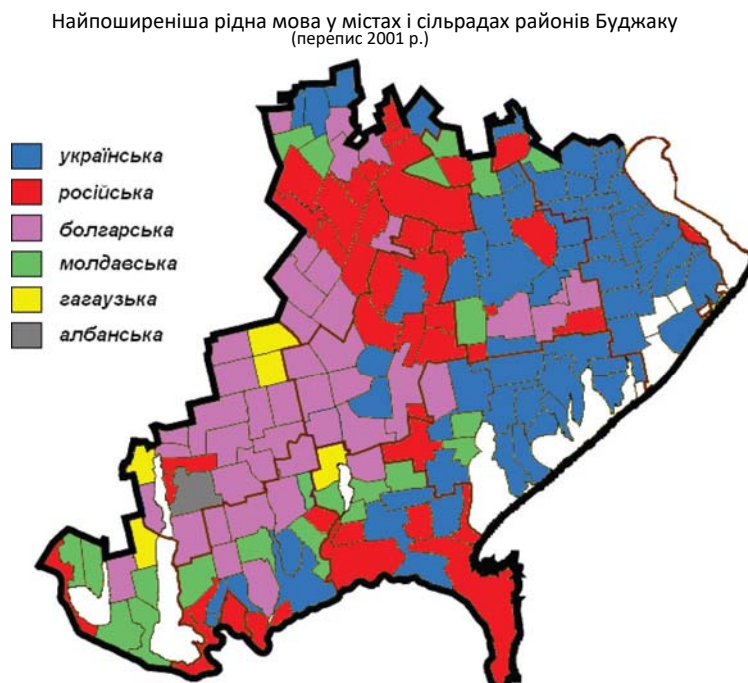

Рис. 1. Найпоширеніша рідна мова в Буджаку за даними перепису 2001 р. [1]

Отже, Одеська область є поліетнічним регіоном з суттєвими відмінностями від інших регіонів. Прикордонний її характер збільшує вразливість з точки зору впливу інших держав. Причому, на відміну від східних регіонів, його здатні здійснювати не лише Росія, а й інші держави. Відтак постає завдання інтенсифікації комунікацій регіону з рештою України, насамперед в соціально- економічній сфері. Нині державна політика не забезпечує ефективну інтеграцію регіону. Потребують активізації політичної волі питання про будівництво моста через Білгород-Дністровський лиман, капремонт автодоріг. Щодо етнонаціональної, культурної, мовної політик має бути належно врахований чинник етнічних груп (неукраїнців та неросіян). На нашу думку, слід стимулювати двомовні (українською мовою та мовою нацменшини) освітні та культурні організації та заходи, що було б не лише підтримкою нацменшин, а й засобом поширення української мови на противагу російської.

Література

1. Болгарська мова в Україні [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.wikiwand.com/uk/Болгарська_мова_в_Україні.
2. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. - К.: Держкомстат України, 2003. - 245 с.
3. Одеський регіон: природа, населення, господарство: навч. посібник / За заг. ред. О.Г. Топчієва. - Одеса: Астропринт, 2003. - 184 с.
4. Перепис населення УРСР 1989 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Перепис_населення_УРСР_1989.